

ศตวรรษที่ 21 : ทักษะการเรียนรู้สู่ความเป็นครูมืออาชีพ*

21st Century Skills : Learning Skills to become the Professional Teacher

สัญญา สดประเสริฐ

Sanya Sodprasert

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: sanya.mcu@gmail.com

Received October 11, 2018; Revised October 20, 2018; Accepted March 13, 2019

บทคัดย่อ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาในปัจจุบัน การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ถือเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของครูในศตวรรษที่ 21 จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับการเรียนรู้ให้เท่าทันยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ต้องพัฒนาทักษะด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความเป็นครูมืออาชีพ เพื่อให้สามารถชี้แนะ และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา นอกจากนี้ ครูไทยในอนาคตยังต้องมีความรู้จริงในเรื่องที่สอน และต้องมีเทคนิควิธีการให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ รวมทั้งจัดกิจกรรมเชื่อมโยงความรู้จากแหล่งเรียนรู้ภายนอก ฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีม เป็นนักออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และแสดงออกซึ่งความรักและความห่วงใยต่อผู้เรียน ทั้งนี้กระบวนการเรียนการสอนดังกล่าวจะสัมฤทธิ์ผลได้ ถ้าทุกภาคส่วนช่วยกันหาทางลดปัญหาและอุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาครู ซึ่งแนวทางและความเป็นไปได้ในการพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 นั้น ต้องดำเนินการทั้งด้านนโยบายและด้านการพัฒนาตนเองของครูควบคู่กันไป จึงจะทำให้ครูเป็นครูมืออาชีพอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ทักษะการเรียนรู้; ครูมืออาชีพ; ศตวรรษที่ 21

*ปรับปรุงจากรายงานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 2 วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Abstract

In the midst of educational change and development, learning skill development become a part of daily life for teachers in 21st century, and hence those teachers have to adapt themselves to keep up with the ever-changing world. With that, the teachers are required to continuously build skills, especially professionalism of teaching, in order to advise and promote students to learn by themselves all the time. In addition, future Thai teachers have to be knowledgeable in topics they instruct, have techniques to enable students to formulate knowledge from experience, set up activities which link knowledge from external sources, practice student to work as a team, to be a learning activity designer, to provide environment which enhance learning, and exhibit love and care of students. Such teaching process will become successful if every party help get rid of issues and obstacles impacting teacher deployment. Approaches to develop teachers in 21st century require both policies and self-development together so as for teachers to become truly professional.

Keywords: Learning skills; 21st Century Skills; Professional Teacher

บทนำ

ทักษะแห่งอนาคตใหม่ในศตวรรษที่ 21 (21ST Century Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทย ในฐานะการเป็นพลเมืองของโลก ที่มีการดำรงชีวิตท่ามกลางโลกแห่งเทคโนโลยีโลกของเศรษฐกิจและการค้า โลกาภิวัตน์กับเครือข่าย ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและพลังงาน ความเป็นสังคมเมือง และความเป็นโลกส่วนตัวอยู่กับตัวเอง ซึ่งคนไทยยังติดกับดัก และวังวนของการเป็นผู้ใช้ ผู้บริโภค และผู้ซื้อ ขาดการประมาณตนในการใช้ให้เหมาะสมพอเพียงต่อเนื้อหา งาน ตกเป็นทาสทางความคิด ไม่สามารถเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์พัฒนาต่อยอดการใช้งาน และก้าวไม่ผ่านไปสู่การเป็นผู้คิดนวัตกรรม นำไปใช้เพื่อดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพอย่างเหมาะสม (วิจารณ์ พานิช, 2555)

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21 นั้นได้กล่าวถึง การศึกษากับการพัฒนาสังคมเป็นหลักสำคัญโดยรวมของความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในมิติต่างๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนา ซึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในปัจจุบันได้มุ่งเน้นในมิติของการพัฒนา 4 มิติ ที่สำคัญ ได้แก่ การปฏิรูปนักเรียนยุคใหม่ การปฏิรูปครูยุคใหม่ การปฏิรูปโรงเรียนยุคใหม่หรือแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่และการปฏิรูประบบบริหารจัดการยุคใหม่ ซึ่งในทุกมิตินั้นจะมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเพื่อให้

บรรลุลผลของการปฏิรูปการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 (สุรศักดิ์ ปาเฮ, 2556) สำหรับการปฏิรูปเพื่อพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่นั้น ได้มีข้อเสนอแนะในเชิงยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาหลากหลายแนวทางตามข้อเสนอของคณะกรรมการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการที่ได้เสนอแนะไว้ ทั้งนี้เพื่อสร้างให้ครูยุคใหม่มีบทบาทในการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน และในขณะเดียวกันสามารถพัฒนาตนเอง และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นนั้น บุคคลสำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาการศึกษา และการพัฒนาการเรียนรู้ ก็คือ “ครู” ครูยังคงเป็นผู้ที่มีความหมายและปัจจัยสำคัญมากที่สุดในห้องเรียน และเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้เพราะคุณภาพของผู้เรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพของครู (McKinsey, 2007; วรากรณ์ สามโกเศศ, 2553; ดิเรกพรสิมา, 2554) ครูเป็นปัจจัยสำคัญในระดับโรงเรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากที่สุด จึงจำเป็นที่จะต้องให้ครูได้รับการพัฒนาคุณภาพ มีศักยภาพ เป็น “ครูเพื่อศิษย์” อย่างสมบูรณ์ มีทักษะการเรียนรู้ และต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะเป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิตของตนเอง ระหว่างเป็นครูเป็นการเรียนรู้และมีศักดิ์ศรีสำหรับการเป็นครูเพื่อศิษย์และเพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง มีสมรรถนะและความเชี่ยวชาญในการทำงานที่ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการทำงานที่เน้นทักษะมากกว่าความรู้ (กฤษณพงศ์ กีรติกร, 2557) เปลี่ยนวิธีการสอน ที่เน้น “วิชาเป็นตัวตั้ง” เป็น “เน้นชีวิตผู้เรียนเป็นตัวตั้ง” (ประเวศ วะสี, 2553) หรือ มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) อย่างจริงจัง มีการพัฒนาวิชาชีพเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นครูที่มีค่า คือเป็นครูที่ทำงานแต่ไม่ทำเงิน คิดถึงส่วนรวม มากกว่าส่วนตน ค้นคว้าเพิ่มพูน ปัญญา และเปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณา (สุมน อมรวิวัฒน์, 2555)

นโยบายรัฐกับอนาคตการศึกษาไทย

การปฏิรูปการศึกษาไทยได้ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยฝ่ายที่เกี่ยวข้องต่างพยายามพัฒนาและดำเนินการปฏิรูปการศึกษาไทยอย่างมาก ซึ่งการจะพัฒนาการศึกษาไทยจะประสบความสำเร็จได้ในสภาพยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ จำเป็นต้องวางแผนและดำเนินการในเชิงรุก ร่วมด้วยนั้นหมายความว่าให้ความสำคัญกับการคาดการณ์แนวโน้มอนาคตทางด้านการศึกษา เพื่อนำมาใช้ประกอบการจัดการศึกษาไทยได้สอดคล้องสภาพการเปลี่ยนแปลง หลีกเลี่ยงอุปสรรคปัญหา และใช้ประโยชน์สูงสุดจากแนวโน้มอนาคตที่จะมาถึง ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาคือพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้นิยาม คำว่า “การศึกษา” เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการ

จัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัย เกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” จากนิยาม และความมุ่งหมายดังกล่าว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการศึกษากลายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ และการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

รัฐบาลโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เสนอโครงการพัฒนาครู รูปแบบครบวงจรของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการกำหนดนโยบายในการปฏิรูประบบผลิตและพัฒนาครู เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคลอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความสอดคล้องกับ แผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561 – 2580) ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ ทรัพยากรมนุษย์ ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีนโยบายกำหนดกรอบวงเงินให้ครูรายบุคคล เพื่อใช้เป็นทุนในการพัฒนาตนเอง ตามความต้องการจำเป็นของครูรายบุคคล คนละ 10,000 บาท (หนึ่งหมื่นบาท) ต่อคน/ต่อปี โดยเป็นค่าลงทะเบียน ค่าพาหนะเดินทาง ค่าที่พักและค่าเบี้ยเลี้ยง เลือกรับการพัฒนาจากกิจกรรมหรือ โครงการที่ผ่านการรับรองจากสถาบันครูพัฒนา จากนั้นนโยบายดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานจึงได้ดำเนินการ โครงการพัฒนาครูรูปแบบครบวงจรของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยดำเนินการคัดเลือกหลักสูตรที่สถาบันครูพัฒนา สำนักงานเลขาธิการคุรุสภารับรอง และประชาสัมพันธ์ให้ครูได้เลือกหลักสูตรเพื่อพัฒนาตนเองตามความต้องการ ความจำเป็น ตามแผนพัฒนา ตนเองรายบุคคล (ID PLAN) ในระบบลงทะเบียนและติดตามประเมินผลครูผู้เข้ารับการ พัฒนา training.obec.go.th เพื่อให้ครูสามารถเลือกอบรมตามความต้องการ และหน่วยงานส่วนกลางสามารถ บริหารจัดการจัดสรรงบประมาณไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายให้กับครูที่แจ้งความ ประสงค์เข้ารับการอบรมในหลักสูตร ต่าง ๆ และสามารถทราบความต้องการในการพัฒนาตนเองของครู ในภาพรวมได้ และนายกรัฐมนตรี ได้มีข้อสั่งการในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2561 ให้กระทรวงศึกษาธิการเร่งรัดดำเนินการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับครู ให้พัฒนาครูโดยการจัดสรรวงเงินต่อหัวในการพัฒนาเพิ่มพูนความรู้ของครู (คุปองครู) ให้เหมาะสม

สภาพการณ์ครูไทยกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

นับจากอดีตถึงปัจจุบัน สังคมไทยยังคงให้ความสำคัญต่อ “ครู” ว่าเป็นบุคคลที่จะส่งเสริม และ สรรค์สร้างการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพ และเมื่อสถานการณ์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งที่เป็นการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่จำเป็นต้อง

ได้รับการ ส่งเสริม พัฒนาและยกย่องเพื่อร่วมกันปกป้องและเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็ก หรือผู้เรียน ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และค่านิยมอันดีงาม รวมทั้งมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นคนดีของชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ (พิณสุตา สิริธวัชศรี, 2557) ดังนั้น หนึ่งในส่วนสำคัญของการพัฒนา การศึกษาและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้คือ “ครู” เพราะคุณภาพของผู้เรียนขึ้นอยู่กับคุณภาพของ ครูเป็นส่วนสำคัญ

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ครูไทยในปัจจุบันยังมีปัญหาที่ควรได้รับการพัฒนาอีกหลาย ประเด็น จำนวนครูในสถานศึกษามีปริมาณที่แตกต่างกันมากระหว่างเมืองกับชนบท ในบางเมืองมี จำนวนครูเกินเกณฑ์ที่กำหนด ในขณะที่บางพื้นที่ชนบทมีจำนวนครูต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งทำให้ใน บางพื้นที่ครูหนึ่งคนต้องสอนมากกว่าหนึ่งชั้นเรียน เพราะครูไม่เพียงพอ เวลาอยู่ที่โรงเรียน ครูใช้เวลา กับการเตรียมสอนและการอยู่ในชั้นเรียนน้อยลง เพราะต้องทำงานเอกสารและทำการประเมิน ซึ่งการ ประเมินครูโดยส่วนมาก มุ่งดูที่วิทยฐานะของครูเป็นหลัก จนละเลยการพิจารณาที่คุณภาพของตัวเด็ก ทำให้ครูทำหน้าที่เป็นเพียงผู้สอน ให้ความรู้ในรูปแบบของ Teacher-centered ไม่สามารถทำหน้าที่เป็น ผู้จุดประกาย หรือสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ยิ่งไปกว่านั้น ระบบ ผลิตบุคลากรทางการศึกษาของประเทศไทยไม่สามารถผลิตครูที่เข้าใจความหลากหลายของสังคมไทย จึงไม่สามารถสร้างบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีหลักการทางจิตวิทยาในการ สอน และเข้าใจในความเป็นชุมชนของแต่ละท้องถิ่น ทำให้บุคลากรทางการศึกษาขาดคุณภาพในการ จัดการเรียนการสอน ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทยโดยรวม

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างจากในอดีตมาก มีการเคลื่อนย้ายผู้คน สื่อ เทคโนโลยี และทรัพยากรต่างๆ จากทั่วทุกมุมโลกอย่างรวดเร็วและสะดวก มีความเชื่อมโยงทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองระหว่างภูมิภาค ประเทศ สังคมและชุมชน มีความซับซ้อนและ เปลี่ยนแปลงของความรู้และข้อมูลข่าวสารตลอดเวลาอย่างเป็นพลวัต Whitehead (1931) อธิบายว่า ใน อดีตช่วงอายุของคนคนหนึ่งอาจมีเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงให้พบเห็นน้อย ต่างจากในปัจจุบัน ที่ในช่วง อายุคนคนหนึ่งมีเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมเกิดขึ้นมากมาย วิถีชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21 มี ความแตกต่างจากอดีต มีความเปิดกว้าง ยอมรับ และให้ความสำคัญกับข้อมูลความรู้และข่าวสารที่ หลากหลาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้คนในศตวรรษนี้จึงไม่สามารถใช้ ความรู้และทักษะบางอย่างในอดีตมาแก้ปัญหาในปัจจุบันได้ดี การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21 จึงไม่ใช่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ แต่คือการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับ ผู้คน นั่นเอง

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย

1) ทักษะพื้นฐานในการรู้หนังสือ ได้แก่ สามารถค้นคว้า ใฝ่หาความรู้จากทรัพยากรการ เรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายผ่านการอ่านออกเขียนได้ การคิดคำนวณ การใช้เหตุผลทาง วิทยาศาสตร์ การเงิน สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

2) ทักษะการคิด ได้แก่ สามารถใช้เหตุผลและความคิดในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ประเมินค่า คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างดี เป็นต้น

3) ทักษะการทำงาน ได้แก่ สามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในการทำงาน การติดต่อสื่อสาร การทำงานเป็นทีม แสดงภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ มีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ดี ริเริ่มงานและดูแลตนเองได้อดทนและขยันทำงานหนัก สร้างหุ้นส่วนธุรกิจ เป็นต้น

4) ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ สามารถรับรู้ เข้าใจการใช้และการจัดการ สื่อสารสนเทศ เปิดใจรับสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเท่าทัน สามารถบริหารจัดการเทคโนโลยี เรียนรู้เทคนิควิทยาการต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณ และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

5) ทักษะการใช้ชีวิต ได้แก่ สามารถแสวงหาความรู้ นำตนเองในการเรียนรู้ได้ มีความมั่นใจ ในตัวเอง กระตือรือร้นในความรู้ เป็นผู้ผลิต มุ่งความเป็นเลิศ สามารถดำรงชีวิตด้วยความรับผิดชอบ ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นพลเมืองที่ดี รู้และเคารพกติกา มีระเบียบวินัย คำนึงถึงสังคม คิดถึงภาพรวม โลก มีคุณธรรม ยึดมั่นในสันติธรรม ความเป็นไทย เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ แบ่งปันประสบการณ์ เป็นต้น

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ควรมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาคนในฐานะพลเมืองให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมใน การดำรงชีวิตอย่างสมดุล มีทักษะจำเป็นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีภาวะผู้นำการ เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเน้นการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมแรงบันดาลใจให้มีชีวิตอยู่ อย่างมีความหมาย การเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการรังสรรค์สิ่งใหม่ๆ การเรียนรู้เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวม และการเรียนรู้เพื่อการนำไปปฏิบัติ มุ่งสร้าง การทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ พึ่งพาตนเองได้ และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ทั้งนี้ หลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มิใช่การจดจำเนื้อหาวิชา เน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการของผู้เรียน อย่างแท้จริงและลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงและต่อยอดความรู้ที่ได้ด้วยตนเอง “ครู” ต้องสามารถสร้างและออกแบบสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศเกื้อหนุนและเอื้อต่อการ เรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย การเชื่อมโยงความรู้หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนและสังคมโดยรวม จัดการ เรียนรู้ผ่านบริบทความเป็นจริง และการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงสื่อเทคโนโลยี เครื่องมือ และ แหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2561)

สรุปได้ว่า สภาพการณ์ครูไทยกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นอกจากการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ สิ่งหนึ่งที่สำคัญ คือ ครูควรเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กนักเรียน ครูคือผู้เรียน (Teachers as Learners) ที่ต้องแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องเช่นกัน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีคุณภาพ ครูคือ ผู้ออกแบบการเรียนรู้ (Learning Designer) สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ปรับไปตามบริบทและ

ลักษณะของชั้นเรียนได้ และการพัฒนาความสามารถครูที่แท้จริงคือการสอนในห้องเรียน แล้วเรียนรู้และปรับปรุงการสอนจากตรงนั้น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นของการพัฒนาครูในปัจจุบัน จะเน้นไปที่การอบรม/การสัมมนาแบบ Hotel-based ซึ่งจัดขึ้นนอกห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่

ทักษะการเรียนรู้สู่ความเป็นครูมืออาชีพ

ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อการศึกษาไทยมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งหลีกเลี่ยงได้ยาก แต่การพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้พร้อมต่อสภาพโลกาภิวัตน์ได้นั้น จำเป็นต้องเตรียมพร้อมในเชิงรุกตั้งแต่วันนี้ โดยเน้นการบริหารจัดการในส่วนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ผลกระทบที่มีผลมากที่สุดในปัจจุบันนั้น เป็นปัญหาในชั้นเรียนที่พบเจอในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ก็หนีไม่พ้นเรื่องของการควบคุมชั้นเรียนด้วยเพราะยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ครูไทยอย่างเราต้องรู้จักหาวิธีการในการดูแลชั้นที่สร้างสรรค์มากขึ้น ในอดีตเราอาจจะถือไม้เรียวเดินไปเดินมาสร้างความยำเกรงให้เด็กในห้องเรียนหันมาฟังเราได้ แต่ปัจจุบันนี้วิธีการนี้อาจใช้ไม่ได้แล้ว ชั่วร้ายยังส่งผลเสียต่ออาชีพการทำงานของเรามากอีกด้วย เพราะการสื่อสารในโลกในยุคปัจจุบันนี้เป็นสิ่งรวดเร็วมาก ภาพที่เราได้ยินถือไม้เรียวหรือกำลังทำโทษเด็กอาจถูกบันทึกและเผยแพร่ในโลกอินเทอร์เน็ต ซึ่งถือแม้ว่าเราจะปรารถนาดีสักแค่ไหน กระแสสังคมที่รับชมผ่านสื่อแค่ผิวเผินก็พร้อมที่จะโจมตีเรา โดยไม่รับฟังเหตุผลใดๆ ทั้งสิ้น

ครูมืออาชีพ ตามแนวคิดของ เอกชัย กี่สุขพันธุ์, 2538 หมายถึง ครูที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพครู สามารถปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างดีจนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและมีความเจริญก้าวหน้าก้าวหน้าในอาชีพครูอย่างต่อเนื่อง จนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้ ลักษณะของครูมืออาชีพ คือครูที่นอกจากจะมีความรู้ มีคุณธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพแล้ว ยังต้องมีองค์ประกอบ 31 ดังต่อไปนี้ คือ การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและทักษะสื่อสาร (IT & Communication skills) และการออกแบบการเรียนรู้ (Instructional design) หรือออกแบบวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันได้ เทคนิคสำคัญสำหรับครูมืออาชีพ คือการปรับใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ทันสมัย ไม่ล้าสมัยรวมถึงอาจไม่จำเป็นต้องล้าสมัยมากเกินไป โดยต้องพัฒนาตนเองให้ทันนักเรียนในเรื่องนี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการสอนให้นักเรียนรู้เท่าทันการใช้เทคโนโลยี นอกจากนี้ต้องสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนของนักเรียน ไม่มุ่งเน้นให้นักเรียนเก่งในวิชาของตน แต่ต้องให้นักเรียนอยากที่จะเรียนวิชาของตนแม้ว่าจะไม่ถนัดก็ตาม โดยครูต้องไม่ยึดเยียด และครูจะต้องออกแบบการเรียนรู้ได้หลากหลาย เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละระดับชั้นเรียน แต่ละห้องเรียน เนื่องจากธรรมชาติและบริบทของแต่ละห้องเรียนที่แตกต่างกัน เมื่อแยกประเด็นพิจารณาแต่ละลักษณะจะมีรายละเอียดตามรูป



แผนภาพที่ 1 ครูมืออาชีพ Professional Teacher (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2538)

อับราฮัม เฮช มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงชาวสหรัฐ ได้นำเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ ซึ่งเขาได้อธิบายว่า มนุษย์เรานั้น มีความต้องการไม่สิ้นสุด และปรารถนาที่จะได้รับการตอบสนองอย่างต่อเนื่อง โดยการการตอบสนองนั้นจะเป็นไปตามลำดับขั้น และเมื่อขั้นหนึ่งขั้นใดได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะยับยั้งความปรารถนาขึ้นไปในขั้นที่สูงขึ้น ซึ่งในทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์นี้ ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ขั้น ได้แก่

- 1) ต้องการของร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต ประกอบด้วย อากาศ น้ำ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค
- 2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) เป็นความต้องการในการได้รับปกป้องคุ้มครอง และมีความมั่นคงปลอดภัย
- 3) ความต้องการด้านสังคม (Social needs) เป็นความต้องการที่จะได้รับความรักและการยอมรับจากบุคคลอื่น
- 4) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) เป็นความต้องการการยกย่องและเคารพนับถือ
- 5) ความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต (Self-actualization needs) เป็นความต้องการสูงสุดแต่ละบุคคลตามเป้าหมายที่ตนเองคาดหวังไว้

ถ้าดูตามทฤษฎีของมาสโลว์แล้ว จะเห็นได้ว่า ความต้องการของมนุษย์เรานั้นมีการเติบโตขึ้นตามลำดับ โดยเริ่มต้นจากความต้องการภายในร่างกายของตัวเองก่อน แล้วแผ่ขยายไปเป็นความคาดหวังจากบุคคลอื่น จนสุดท้ายนำมาสู่สิ่งที่เป็นนามธรรม อย่างความคาดหวังในชีวิต ซึ่งถ้าเอา

แนวคิดจากทฤษฎีนี้มาประยุกต์ใช้สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของเด็กในห้องเรียน ส่งเสริมได้ตามแนวทางดังนี้

1) การจัดชั้นเรียนให้เหมาะสม ห้องเรียนที่เล็กอยู่ดี ไม่ระบายอากาศ มีมุมอับมุมทึบมากมาย และร้อนอบอ้าวเกินไป ล้วนไม่ส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของเด็ก รวมไปถึงสภาพจิตใจของผู้สอนเองด้วย การปรับปรุงห้องเรียนให้เหมาะสมเป็นไปตามวัยเด็กและสอดคล้องกับสภาพพัฒนามัยของเด็ก เช่น อาจจัดให้มีคูเลอรน้ำในห้องเรียนเพื่อให้เด็กสามารถดื่มได้ จัดเฟอร์นิเจอร์ไม่บังทิศทางลม ติดพัดลมหรือเครื่องปรับอากาศที่เพียงพอ และดูแลความสะอาดอยู่เสมอ จะช่วยตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านร่างกายของเด็กได้ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความพร้อมและสมาธิในการเรียนรู้มากขึ้น หรือไม่ก็ลองเปลี่ยนจากการนั่งเรียนในห้องเรียน ไปเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนดูบ้าง ก็น่าจะเป็นวิธีที่ช่วยได้มาก

2) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและผ่อนคลาย ไม่มีใครชอบบรรยากาศแห่งความกดดัน การถูกข่มขู่ หรือโดนบังคับจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นในการเรียนหรือในโลกการทำงาน ในระบบการศึกษาของบ้านเรา หลายท่านที่เป็นครูอาจมองว่าถ้าไม่บังคับหรือเคี่ยวเข็ญบ้าง เด็กๆ ก็จะไม่สนใจเรียน แต่เท่าที่เคยสัมผัสมา ถึงแม้จะเคี่ยวเข็ญอย่างไร ถ้าตัวเด็กนั้นไม่ได้รู้สึกอยากเรียนมาตั้งแต่แรก ก็ยากที่จะทำให้เด็กหันมาสนใจเรียน แถมยังทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ไม่ดีกับการเรียนอีกด้วย ดังนั้น เพื่อจะตอบสนองความต้องการด้านความปลอดภัยตามทฤษฎีของมาสโลว์ เราก็ควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายและเป็นมิตรกับเด็ก เพื่อให้เขารู้สึกว่าการมาโรงเรียนนั้นไม่น่ากลัวและสนุกสนาน โดยการสอนของครูนั้นมีความสร้างสรรค์ อารมณ์ดี และรับฟังความต้องการของเด็ก ซึ่งสิ่งนี้จะทำให้เด็กรักการมาเรียนและสนใจเรียนมากขึ้น

3) การเน้นสื่อและกิจกรรมหลากหลายเพื่อให้เด็กได้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน การจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีการและสื่อที่หลากหลายและแปลกใหม่อยู่เสมอ จะช่วยจูงใจให้เด็กสนใจในการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งปัจจุบันมีสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ ที่ช่วยจัดการเรียนการสอนมากขึ้น เช่น แบบจำลอง คอมพิวเตอร์ หรือชุดการเรียนรู้ต่างๆ ถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างสร้างสรรค์ ก็จะช่วยให้เด็กมีสมาธิในการเรียนมากขึ้น ซึ่งถ้าเน้นกิจกรรมให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม หรือการจัดให้เกิดการแข่งขันเป็นทีม ก็จะเป็นการตอบสนองความต้องการด้านสังคม ซึ่งจะช่วยให้เด็กๆ ได้รับความรักและมีการยอมรับระหว่างกัน

4) การยกย่องและชมเชย ถือเป็นการเสริมแรงทางบวกอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ซึ่งถ้าตามทฤษฎีของมาสโลว์จะเห็นว่าเมื่อมนุษย์เราได้รับการยอมรับแล้ว ก็ปรารถนาที่จะได้การชมเชยกยกย่องในขั้นต่อมา ซึ่งการชมเชยเด็กๆ เมื่อเขาทำกิจกรรมต่างๆ สำเร็จหรือนำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจ ใจนั้น ก็ล้วนเป็นการช่วยให้เขาหันมาสนใจการเรียนและมีสมาธิกับสิ่งเหล่านั้นมากขึ้นได้

5) การสร้างแรงบันดาลใจ การศึกษาในทุกกระดับ ควรพุ่งประเด็นให้ผู้เรียนนั้นเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ มากกว่าที่จะสนใจที่วิชาการเป็นหลัก เพราะแรงบันดาลใจนั้นคือแรงผลักดันที่สำคัญ ที่ช่วยให้เด็กมุ่งมั่นต่อเป้าหมายแห่งความสำเร็จในชีวิต การสร้างให้เด็กเกิดแรงบันดาลใจนั้น ถือแม้จะยากยิ่ง แต่ถ้าสามารถสร้างได้แล้ว เด็กจะเติบโตในโลกของการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ซึ่งวิธีการที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กนั้นคือการให้เด็กได้พบเจอประสบการณ์ที่หลากหลาย ผ่านสถานที่หรือสื่อต่างๆ เพื่อให้เขาได้มีความฝันในเรื่องที่เขาสนใจและในฐานะครูก็ควรส่งเสริมและสนับสนุนเขาในเรื่องเหล่านั้นอย่างเต็มใจและสม่ำเสมอ จึงจะเป็นแนวทางที่เหมาะสม (นรรัตน์ ผันเชียร, 2561)

ในยุคสังคมปัจจุบัน มีอีกหนึ่งทักษะที่สำคัญ และจำเป็นที่ไม่อาจสามารถปฏิเสธ หรือไม่อาจยอมรับได้ คือทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะการสื่อสาร (IT & Communication skills) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และความสามารถในการสื่อสารของครูในด้านการใช้ภาษาอังกฤษในปัจจุบันมีความสำคัญต่อความสำเร็จ ความก้าวหน้าในการทำหน้าที่ของครูเป็นอย่างมาก เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) จะทำให้ครูสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ต้องอาศัยทักษะความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษเป็นสำคัญเนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ทุกคนใช้เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่และเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ ผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet) การที่นักเรียนจะสามารถเรียนรู้ได้หลากหลายจากสิ่งที่ครูเตรียมไว้ จึงต้องอาศัยครูเป็นสำคัญในการเลือกและจัดเตรียมเนื้อหา ประสบการณ์ให้นักเรียน ซึ่งปัจจุบันนี้การนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยสอนอย่างเต็มรูปแบบของครูยังไม่สามารถปฏิบัติได้เต็มที่มากนัก เพราะอุปสรรคสำคัญของครูส่วนใหญ่ อยู่ที่ความสามารถทางภาษาอังกฤษจึงทำให้ครูไม่สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้จากโลกภายนอกสู่ห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) สามารถช่วยให้ครูสามารถเชื่อมโยงความรู้จากโลกภายนอกเข้ามาสู่ห้องเรียนได้อย่างง่ายดาย การจัดการเรียนการสอนก็สามารถที่จะแสดงตัวอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนมากขึ้น รวมถึงการสร้างความรู้หรืออรรถนในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ความสามารถด้านการสื่อสารไม่เพียงแต่ภาษาอังกฤษเท่านั้น ภาษาไทยก็เป็นสิ่งที่จำเป็น และเป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพครูเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเรียนการสอนของครูต้องใช้ภาษาไทยในการอธิบาย การสอน การสื่อสารกับผู้เรียน และใช้ในการพัฒนาความรู้ ความคิดต่าง ๆ จากการอ่าน การเขียน ซึ่งทักษะหรือความสามารถด้านการสื่อสารนี้มีความสำคัญต่ออาชีพครูเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าครูจะเก่งมากขนาดไหนแต่ไม่สามารถอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจได้ ก็ไม่สามารถเป็นครูมืออาชีพได้อย่างแน่นอน สรุปได้ว่าภาษาไทยช่วยทำให้ครูสอนนักเรียนให้เข้าใจความรู้ ส่วนภาษาอังกฤษช่วยเสริมให้ครูสอนนักเรียนให้เข้าถึงแหล่งความรู้ ตามที่ เคยให้ข้อคิดไว้ (ณัฐพงศ์ จันทะศิริ, 2559)

การแก้ปัญหาของครูมืออาชีพจึงควรเริ่มที่การสร้างแรงบันดาลใจก่อน และก่อนที่ครูจะให้แรงบันดาลใจเกิดขึ้นกับนักเรียนแล้วต้องเริ่มสร้างแรงบันดาลใจในตนเองก่อน “ครู คือผู้นำทางวิญญาณทั้งแก่บุคคลและสังคม” ดังนั้นแบบอย่างของการแสดงออกของครูทุกอย่างจึงส่งผลต่อนักเรียนโดยตรง

หน้าที่ครูจึงมิใช่สั่งสอนเพียงอย่างเดียว แต่ครูต้องเป็นแบบอย่างทั้งด้านความประพฤติ วาจา และจิตใจ ทักษะแห่งการเป็นครูมืออาชีพก็ต้องสื่อสารกับนักเรียนได้เป็นอย่างดี ต้องรู้จักที่จะสังเกตและพัฒนา นักเรียนในทุกด้าน รักการเรียนรู้ ทนสมัย ไม่ปิดกั้นความคิด และสามารถออกแบบการสอนที่น่าสนใจ ครูที่ทำได้เช่นนี้ก็สามารถพัฒนาความเป็นมืออาชีพได้ง่ายขึ้น

สรุป

ครูมืออาชีพต้องสร้างอุดมการณ์ให้ตนเองเสมอๆ เริ่มตั้งแต่การเติมเต็มความรู้คือการแสวงหาความรู้ ใหม่ๆ เสมอๆ การเติมเต็มให้ใจเข้มแข็ง การเติมเต็มเวลาคือการเสียสละความสุขส่วนตัว การเติมเต็มคนคือการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับชุมชน และการเติมเต็มพลังคือทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจให้แก่ลูกศิษย์อย่างเต็มกำลังความสามารถ การสร้างครูมืออาชีพ มิได้ต้องการครูที่เก่งแต่อย่างเดียว แต่ต้องการครูที่ตระหนักถึง ภาระหน้าที่ของคำว่า “ครู (teachers)” ครูที่มีสัมผัสที่ดีกับศิษย์ เข้าใจธรรมชาติของศิษย์ และทำให้ศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ในตัวศิษย์แต่ละคนได้ฉายแววออกมาอย่างเต็มที่ ซึ่งครูทุกคนทุกระดับสามารถพัฒนาตนเองเป็นครูมืออาชีพได้ หากครูมีการตื่นตัวในการพัฒนาตนและเตรียมความพร้อมเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง เปิดใจให้ กว้าง มีใจเป็นกลาง พยายามเรียนรู้อย่างเท่าทันและรอบรู้ มีมุมมองอย่างเชื่อมโยงในการสังเคราะห์ วิเคราะห์ ถึง ความเป็นจริงในสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล และความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ที่สำคัญยิ่งอีก ครูมืออาชีพก็ต้องมีความอดทน เพราะผลงานของครูจะบังเกิดผลแก่ศิษย์และงานที่ยิ่งใหญ่ของครูคือการสอนคนซึ่งเป็นงานเพื่อสังคมมนุษย์ ด้วยภาระที่หนักหน่วงเช่นนี้ครูมืออาชีพจึงควรเชื่อและนับถือตนเอง เชื่อในคุณค่าของสิ่งที่ครูมืออาชีพกำลังพยายามทำให้สำเร็จนั้น คือสอนให้ผู้อื่นได้เรียนรู้เพื่อจะสามารถ ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ทั้งหลายทั้งปวง ดังนั้น ครูมืออาชีพต้องเป็นครูด้วยใจรัก มีความพร้อมในทุกๆ ด้านที่จะเป็นครู ประพฤติตัวดี วางตัวดี เอาใจใส่และดูแลศิษย์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครู หากครูเข้าใจถึงปัจจัยต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงของโลกแห่งการเรียนรู้ และปรับตัวให้เข้ากับปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงนั้นก็จะสามารถพัฒนาเป็น “ครูมืออาชีพ” ที่เปรียบพร้อมได้รับการยอมรับ สามารถสร้าง “ผลผลิตอันมีคุณภาพและมีคุณค่า” ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งต่อตนเองอาชีพ สถาบัน และประเทศชาติได้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- กฤษพงษ์ กิรติกร. (2557). “การยกระดับคุณภาพครู”. ใน การประชุมคณะกรรมการปฏิรูประบบผลิตและพัฒนาครู ครั้งที่ 2/2557 วันที่ 24 มกราคม 2557.
- ณัฐพงศ์ จันทนะศิริ. (2559). *ครูมืออาชีพ (Professional Teacher)*. 22 สิงหาคม 2562. <https://www.truelookpanya.com/knowledge/content/50207/-edu-teaartedu-teaart-teaarttea>
- ดิเรก พรสีมา. (2554). *แนวทางการพัฒนาวิชาชีพครู*. (เอกสารอัดสำเนา).
- นรวิทย์ ฝันเชียร. (2561). *เทคนิคการรับมือกับเด็กนักเรียนในห้องเรียน*. 22 สิงหาคม 2562. <https://www.truelookpanya.com/blog/content/68010/-teaartedu-teaart-teaarttea->
- ประเวศ วะสี. (2553). *คำบรรยายเรื่อง การศึกษาที่พาชาติออกจากวิกฤติ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก วันที่ 19 สิงหาคม 2542.
- พิณสุตา สิริธรรังศรี. (2557). *ครูในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- วรกรณ์ สามโกเศศ และคณะ. (2553). *ข้อเสนอระบบการศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมกับสภาวะคนไทย*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2554). *ครูศึกษากับความเปลี่ยนแปลงที่ท้าทาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พัชรินทร์ พี.พี.
- สุรศักดิ์ ปาเฮ. (2553). *การพัฒนาครูทั้งระบบตามยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) วันที่ 28-29 ธันวาคม 2553 ณ โรงแรมนครแพร่ทาวเวอร์ จังหวัดแพร่*.แพร่ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต 2.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2561). *ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (The Twenty-First Century Skills)*. 2 สิงหาคม 2562. <https://www.truelookpanya.com/blog/content/66054/-teaartedu-teaart-teaarttea->
- เอกชัย กี่สุขพันธ์. (2538). *การบริหาร: ทักษะและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- McKinsey. (2007). *McKinsey Report on Education*. (August 20, 2019). Retrieved from <http://www.mckinsey.com>.